den kinderdoop aangegeven vinden, dezelfde, waarop ook voor ons het goed recht van den kinderdoop rust. Die grond is niet, wat met een beroep op Joh. 3:5: „Zoo iemand niet wedergeboren wordt uit water en Geest, hij kan het Koninkrijk Gods niet ingaan", later door de Roomsche en ten deele ook door de Luthersche Kerk geleerd is aangaande de absolute noodzakelijkheid van den doop om zalig te worden en waarin de Roomsche Kerk het hoofdargument vindt voor den kinderdoop. Want natuurlijk, indien zonder den doop niemand zalig kan worden, dan heeft de Roomsche Kerk volkomen gelijk, dat het schrikkelijk zou wezen aan kinderen, onder wie het sterfte-cijfer zoo groot is, den doop te onthouden en hen daardoor buiten het Koninkrijk der hemelen te sluiten. Maar de Gereformeerde Kerk heeft nooit de zaligheid van den doop afhankelijk gemaakt. Nog daargelaten, dat het exegetisch volstrekt niet vaststaat, dat met het »water" in Joh. 3:5 de doop bedoeld is, blijkt genoegzaam èn uit hetgeen Christus zelf in Marcus 16:16 heeft gezegd: »die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden, maar die niet geloofd zal hebben (en hierop volgt *niet*: en niet gedoopt zal zijn) zal verdoemd worden", èn uit het bekende voorbeeld van den moordenaar aan het kruis, die niet gedoopt was, en tot wien Christus toch gezegd heeft: »Heden zult gij met mij in het Paradijs zijn", dat zulk een absolute noodzakelijkheid van den doop door de Schrift ons niet geleerd wordt. Hoe schuldig elk onnoodig uitstel van den doop moge zijn, terecht heeft onze Gereformeerde Kerk steeds vastgehouden aan het bekende gezegde, dat niet het *ontberen*, maar het *verachten* van den doop verdoemt. Wanneer buiten schuld van de ouders een kind ongedoopt komt te sterven, behoeven de ouders niet bevreesd te zijn, dat dit ongedoopte kind daarom verloren zou zijn, maar mogen ze zich, evenzeer als wanneer dit kind gedoopt was, troosten met de belofte Gods, en vertrouwen dat God dit kind in genade heeft aangenomen. En evenmin als in deze leer van de absolute noodzakelijkheid van den doop, ligt voor ons het goed recht van den kinderdoop gegrond in de magische opvatting van den doop, die men evenzeer bij de Roomsche Kerk vindt en waarmede deze zoogenaamde absolute noodzakelijkheid van den doop ten nauwste samenhangt, alsof door het uitwendige Sacrament de *wedergeboorte* zou gewerkt worden. Want hoezeer het volkomen juist is, dat ook onze kinderen de wedergeboorte behoeven en daarom, wanneer de doop metterdaad de wedergeboorte schonk, zou hierin een sterke grond liggen voor den kinderdoop, toch heeft de Gereformeerde Kerk dezen grond steeds afgewezen, omdat de wedergeboorte het onmiddellijke werk is van den Heiligen Geest en niet door het uitwendige Sacrament of door een handeling van den priester tot stand komt.

Maar wel ligt de grond van den kinderdoop voor ons in tweeërlei, gelijk onze Liturgie en Belijdenis zeer duidelijk zeggen. Vooreerst daarin, dat »onze kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn en daarom kinderen des toorns zijn, zoodat zij in het rijk Gods niet komen kunnen, tenzij dat zij opnieuw geboren worden". Wanneer onze kinderen niet in zonde ontvangen en geboren waren, maar onnoozel en onschuldig ter wereld kwamen, dan zou voor hen de doop, die het teeken en zegel is van de afwassching der zonde, ook niet noodig wezen. En in de tweede plaats daarin, dat we gelooven, dat „gelijk deze kinderen zonder hun weten in Adam de verdoemenis deelachtig zijn geworden, zoo alzoo, dat wil zeggen zonder hun weten, als onmondige kinderen in Christus tot genade worden aangenomen" gelijk ons Doopsformulier zegt, of gelijk onze Belijdenis het niet minder schoon uitdrukt, „omdat Christus niet minder zijn bloed vergoten heeft om de kinderen der gelovigen te wasschen dan dat Hij dit gedaan heeft voor de volwassenen". Want wie dit laatste toestemt, dat Christus zijn bloed voor de kinderen evengoed als voor de volwassenen vergoten heeft en dat zij in Christus daarom tot genade worden aangenomen, kan niet ontkennen, dat de kinderen dan ook het „teeken en sacrament behooren te ontvangen van hetgeen Christus voor hen gedaan heeft", gelijk onze Belijdenis zegt. Immers, hier geldt hetzelfde wat de Apostel Petrus heeft gezegd bij den doop van Cornelius: „Indien God hun evengelijke gave gegeven heeft als ook ons, die in den Heere Jezus Christus geloofd hebben, hoe zou dan iemand het water weren, dat deze niet gedoopt zouden worden?" Indien de genade van de afwassching in Christus bloed hun geschonken is, waarom zouden ze dan het teeken en zegel van deze genade, dat is de doop, niet mogen ontvangen?

Het is dan ook volkomen terecht door Prof. Bavinck in zijn Dogmatiek opgemerkt, dat de strijd over den kinderdoop eigenlijk niet gaat over de vraag, of er een uitdrukkelijk of rechtstreeksch bevel in het Nieuwe Testament te vinden is om kinderen te doopen, maar over de zooveel diepere vraag, of onze kinderen deze genade van Christus noodig hebben, en deze genade door God hun ook geschonken wordt. De bestrijding van den kinderdoop, de historie bewijst dit, hangt altoos daarmede saam, dat men òf den zondigen toestand onzer kinderen loochent en daarom den doop voor hen niet noodig keurt, òf, wanneer men dien zondigen toestand wel erkent, deze kinderen buiten de genade van Christus sluit, totdat zij op volwassen leeftijd zelf daarom hebben leeren vragen. Bij Tertullianus, de eerste, die den kinderdoop bestreden heeft, vindt men deze beide gronden dan ook reeds aangevoerd. Al heeft hij de erfzonde in andere geschriften geleerd, toch noemt hij in zijn geschrift over den Doop den leeftijd der kinderen een innocens aetas, d.w.z. een onschuldigen leeftijd, en daarom keurt hij het af, dat deze onschuldige kinderen zich haasten om het waterbad van de afwassching der zonden te ontvangen. De afwassching der zonden is voor hen nog niet noodig. En wanneer hiertegenover gesteld werd, dat Christus toch gezegd had: laat de kinderen tot Mij komen, antwoordde hij daarop, dat ze eerst dan tot Christus moeten komen, wanneer zij onderwezen zijn, want dat de genade alleen wordt uitgedeeld aan hen, die daarom hebben leeren vragen. Het is daarom volkomen te begrijpen, dat degenen die de erfzonde loochenen, zooals de Pelagianen in de oude Christelijke Kerk, de Socinianen in de dagen der Reformatie en een man als Prof. Doedes in onzen tijd, voor den kinderdoop niets voelen en er eigenlijk geen raad mede weten.

En dat dit ook de grond was, waarom de Wederdoopers en Mennonieten den kinderdoop verwierpen, valt niet moeilijk aan te toonen. In hun belijdenisschriften spreken ze het telkens uitdrukkelijk uit, dat niemand van Adam's nakomelingen geboren wordt met erfschuld, en dat de kinderen daarom geen erfzonde hebben, niet kinderen des toorns van nature zijn en niet onder het oordeel liggen van de eeuwige verdoemenis. Eerst door de dadelijke zonden, die de mensch doet, wordt hij schuldig voor God. En daarom heeft hij den doop als afwassching der zonden, eerst noodig wanneer hij zulke dadelijke zonden heeft begaan.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van N. N. te Dordrecht *f* 10.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter.*

Leestafel.

DR. F. W. GROSHEIDE, BIJBELVERTALEN. Amsterdam. H. A. van Bottenburg 1916.

II.

Zooals ik de laatste maal reeds mededeelde, heeft DR. GROSHEIDE zijn BIJBELVERTALEN in tweeën gedeeld, en wel in een PRINCIPIEEL en een PRAKTISCH deel.

Van dat PRINCIPIEELE deel besprak ik de vorige week het eerste hoofdstuk dat met zijn 7 §§ over het WEZEN VAN BIJBELVERTALEN gaat (p. 5—40). Thans zal ik het hebben over het tweede hoofdstuk dat met zijn 5 §§ gaat over: BIJZONDERHEDEN BIJ HET BIJBELVERTALEN TER SPRAKE KOMEND. (p. 40—62).

Om het overzicht te vergemakkelijken, geef ik ook hier de opschriften der § §.

§ 1. Bijzonderheden van Schrift en Vertalen; § 2. Bijbelvertalen en Tekstkritiek; § 3. Taal en Stijl eener Bijbelvertaling; § 4. Wanneer is een nieuwe vertaling noodzakelijk? En § 5. Nieuwe Vertaling of Herziening.

Ook nu weer zal ik hier den inhoud der §§ zoo kort mogelijk saamvatten.

* * *

De Schrift is het Woord van God en als zoodanig eischt haar vertalen, zooals de schrijver reeds in hoofdstuk I heeft aangetoond, in sommige opzichten, een bijzondere methode van bearbeiding. Maar ook is de Bijbel een boek uit de Oudheid en daarbij tot ons gekomen op dezelfde wijze als andere boeken uit de Oudheid en wel door middel van handschriften. Een en ander nu brengt bij het vertalen van de Schrift in het algemeen eigenaardige bezwaren mee, die in § 2 en 3 onder de oogen worden gezien. Maar bovendien zijn er ook aan het vertalen van de Schrift, in het bijzondere geval dat er reeds een vertaling bestaat, eigenaardige bezwaren verbonden en die bespreekt Dr. GROSHEIDE dan in § 4 en 5. Na dit korte aperçu waaruit de tweeledigheid van dit hoofdstuk blijkt, steekt hij dan van wal. § 1.

* * *

Het eerste bezwaar bij vertalen van den Bijbel is dat van den grondtekst.

De eigen handschriften van de Bijbelschrijvers bestaan niet meer. De handschriften waarin het O. en N. T. ons is overgeleverd, zijn afschriften, die onderling verschillen.

Zoo komt dan de vertaler te staan voor de vraag, welke is de meest juiste grondtekst; en hij denkt daarbij dan aan den grondtekst die òf het meest nabij komt aan dien van het eigen handschrift van den Bijbelschrijver òf wel aan dien der handschriften uit een bepaalde eeuw.

Dit vragen en zoeken naar den meest juisten grondtekst nu is wat de z. g. »tekstkritiek" doet. En die tekstkritiek is dan, wat ik zou willen noemen een Godverheerlijkende studie. Zij toch bedoelt allerminst een kritiek of een beoordeeling van de Schrift als Gods Woord, maar enkel en alleen te onderzoeken, voor zoover dat mogelijk is, welke grondtekst het meest nabij komt aan den oorspronkelijken of aan dien uit een bepaalde eeuw en bedoelt alzoo Gods Woord in de meest zuivere bewoording van het woord der menschen terug te vinden.

In dit opzicht nu zijn de bezwaren bij het vertalen van het N. T., wel zeker minder dan bij het vertalen van het O. T. »Bij het N. T. zal wel niemand meer verdedigen om den z.g. TEXTUS RECEPTUS, d. i. den vroeger algemeen aanvaarden gedrukten tekst te volgen", schrijft DR. GROSHEIDE op p. 43. En ik meen, indien hij althans hen, die met N. T. tekst-kritiek zich eenigszins ernstig hebben bezig gehouden, op het oog heeft, dat dit zijn vermoeden juist is. Door den arbeid toch van geleerden, die met name sinds het midden der 19e eeuw, zich aan de tekst-kritiek van het Grieksche N. T. hebben gewijd is thans verkregen dit resultaat, dat wij in een z.g. »doorsnee-tekst«, een zooveel beteren tekst bezitten, en het is die Grieksche tekst welken men bij het vertalen kan gebruiken.

Andera staat het evenwel met den Hebreeuwschen tekst van het O. T. Daarin is, naar in de laatste jaren bleek, nog veel onzeker, al raakt dit ook allerminst, evenmin als bij den ouden en verouderden gedrukten tekst van het N. T., den weg der zaligheid en wat God te doen van ons eischt. Toch zijn die bezwaren, wijl voor de vaststelling van den Hebreeuwschen tekst nog geen afdoend resultaat is bereikt — iets wat hiermee saamhangt, dat deze studie pas sinds betrekkelijk korten tijd aan de orde is, — toch zijn de bezwaren voor het vertalen van het O. T. met het oog op den toestand van den Hebreeuwschen tekst zoo overwegend, dat Prof. GROSHEIDE op p. 44 de vraag stelt »of het op dit oogenblik wel de meest geschikte tijd is, om een nieuwe vertaling van het O.T. te maken«. (§ 2).

Na dus de vraag over den grondtekst onder de oogen te hebben gezien, komt de Schrijver tot het tweede bezwaar bij het vertalen van de Schrift in het algemeen, en wel tot de kwestie van taal en stijl eener vertaling. Hij bepaalt zich daarbij, als deskundige, in hoofdzaak tot het N. T. en als goed taalkenner en smaakvol stilist geeft hij dan zeer lezenswaardige opmerkingen over kleur en stijl van zulk een overzetting. Opmerkingen, die als zooveel eischen zijn waaraan een overzetting heeft te beantwoorden en welke hij dan dus saamvat: »de taal en stijl zij duidelijk, sober, zuiver, niet opzettelijk ouderwetsch, maar nog minder gemoderniseerd« § 3.

* * *

De laatste twee § § van dit hoofdstuk dragen, zooals ik reeds opmerkte, een eenigszins ander karakter dan de eerste drie. Ging het tot dusverre over bijzonderheden, die het Bijbelvertalen in het algemeen raken, thans gaat het over vragen omtrent Bijbelvertalen, »die eerst aan de orde komen, in het geval dat in een land al een Bijbeloverzetting bestaat".

In zulk een geval doen zich dan weer twee kwesties op waarvan de eerste is: »wanneer dient een bestaande Bijbelvertaling door een andere te worden vervangen?«

Prof. GROSHEIDE stelt en beantwoordt deze vraag zonder daarbij echter in de eerste plaats te denken aan onze Nederlandsche Statenoverzetting.

Het antwoord ligt voor de hand. Een nieuwe overzetting is noodig, als de oude niet meer bruikbaar is. Maar, daarmee is men er, als bij meer antwoorden, die zoo voor de hand liggen, nog niet.

Zeker, als de bestaande overzetting gemaakt is door mannen, die voor hun taak niet berekend waren en die, zooals wel voorkwam, zelfs uit een vertaling, instee van uit den grondtekst vertaalden; als zij bijzonder slordig is; als er opzettelijk afgeweken is van den grondtekst om daardoor een bepaalde eigen meening ingang te doen vinden, — onder zulke omstandigheden is de vertaling al vrij spoedig niet meer bruikbaar en alzoo een nieuwe noodig. De onbruikbaarheid zit 'm dan in de vertaling zelf.

Maar, nu kunnen er ook andere redenen zijn waarom een bestaande vertaling niet bruikbaar is, redenen die geheel buiten de vertaling zelf liggen en waarbij dus de drie zoo even genoemde omstandigheden zijn uitgeschakeld. Die redenen zijn dan onder de één hoofdreden te schikken, dat de bestaande vertaling verouderd is. Verouderd, doordat de godgeleerdheid, die, zooals Prof. GROSHEIDE terecht opmerkt, »door Gods genade niet stil staat," sedert de vertaling werd gemaakt, vooruit is gegaan. Verouderd ook, doordat de taalontwikkeling, die evenmin stil staat, evenzeer sedert de vertaling werd gemaakt, vooruit is gegaan, en waarvan dan het gevolg is, dat het volk de bestaande vertaling of althans veel in haar niet meer verstaat.

Maar juist als het met een verouderde overzetting zóó staat, is aan een nieuwe Bijbelvertaling een niet gering bezwaar verbonden en wel, dat »verandering in de Bijbelvertaling, altijd veel moeite geeft in de kerk«. Daarom acht Prof. GROSHEIDE zulk een onderneming onraadzaam als, ook al is een vertaling verouderd, over de noodzakelijkheid eener nieuwe vertaling nog geen voldoende eenstemmigheid is verkregen.

En daarbij komt nog iets.

Niet iedere tijd is voor het maken van een nieuwe vertaling geschikt. Om te geven een vertaling van het heilig Woord van God, schrijft hij, moet het een tijd zijn waarin er een soort rustpunt in de ontwikkeling, zoo in de godgeleerdheid als in de taal is gekomen. Maar ook moet het een tijd zijn van geloof en van hoogstaand geestelijk leven. En Prof. GROSHEIDE eindigt deze, in gloed van overtuiging geschreven en van groote bezonnenheid getuigende bladzijde met deze woorden: »Hier is slechts het beste en edelste goed genoeg om gebruikt te worden in dienst van onzen grooten Koning.« § 4.

Eindelijk de tweede kwestie, wanneer in een land waarin een Bijbelvertaling reeds bestaat, die vertaling verouderd is — »òf nieuwe vertaling, òf herziening«?

Over herziening is Prof. GROSHEIDE niet bijzonder te spreken.

»Waar ligt«, zoo schrijft hij, op p. 59, de grens tusschen opnieuw vertalen en herzien«. Zijn groote bezwaar tegen herziening is, dat daarbij geen vaste methode is te vinden. Zegt men: »staan laten wat even kan blijven," dan zal in de praktijk juist daarover tusschen de herzieners verschil komen. De een oordeelt: »dit kan veilig blijven«, de ander »dit moet noodzakelijk gewijzigd«. Bovendien kan men de veranderingen nooit zoo aanbrengen, dat ze uit het oogpunt van taal en stijl volkomen passen in het kader van taal en stijl van zooveel jaren geleden; het blijven altijd nieuwe lappen op een verkleurd kleed.

Maar, zooals Dr. GROSHEIDE terecht schrijft, »indien ergens, dan is bij de zaak der Bijbelvertaling teederheid eisch« p. 61.

En hij komt dan ook tot deze slotsom: »indien de omstandigheden van dien aard zijn, dat het spreken over een nieuwe Bijbelvertaling niet in goede aarde valt, waar men hoogstens van herziening zou willen weten, dan zou dat voor mij het bewijs zijn, dat de zaak voor afhandeling nog niet rijp is. Dan is het beter nog te wachten en voorbereidend te arbeiden«. § 5.

Aan het tweede of PRACTISCH Deel van dit, ook voor onze kerken, thans zoo uiterst belangrijk geschrift van Dr. GROSHEIDE hoop ik de volgende week een slotartikel te wijden.

G.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons uit Oenkerk:

Bij ons in 't Noorden wordt de actie voor de Vrije Universiteit met toewijding voortgezet. Is het aantal contribuanten in onze plaats nog klein, spoedig zal dit wel aangroeien.

De schoone rede door Dr. W. A. van Es van Leeuwarden hier gehouden zal onder Gods zegen niet onvruchtbaar zijn. Met aandacht werd beluisterd hoe door den spreker naar aanleiding van Jeremia 8:9 werd aangetoond, dat bij verwerping van het Woord des Heeren geen wijsheid te verkrijgen is. Met het roepen: wij zijn wijs, en het beweren dat de wet des Heeren bij ons is, komt men er niet. Maar nog minder zal het gelukken, ware wetenschap te verkrijgen, wanneer de wet des Heeren niet bij ons is.

Duidelijk blijkt thans, hoe de wetenschap der wereld en de gedachte van den cultuurmensch wordt beschaamd. Het is door Gods bestuur, dat, juist waar de cultuurmensch in zijn streven wordt beschaamd en verschrikt, het volk des Heeren zich opmaakt om de wetenschap aan Gods woord gebonden, met liefde en ijver te steunen.

Een Vrije Universiteit te stichten en te onderhouden, schijnt een daad van overmoed, maar is in den grond der zaak een bewijs van ootmoedige erkenning, dat bij ons geen wijsheid en wetenschap is. Die ootmoed kweekt liefde en die liefde zal zich in daden openbaren.

De Universiteit wordt vaak het denkend hoofd van het volk genoemd, maar moet dan ook als het hoofd worden verzorgd. Zij vraagt voortdurend de toewijding van gebed en gave, opdat zij niet alleen blijve bestaan, maar ook groeien zal en tot een zegen wordt voor land en volk, ja zelfs voor de volkeren der aarde. Reeds in de collecte bij het einde der samenkomst bleek, dat men zijn medewerking niet onthouden wil; het zal straks nog duidelijker worden, wanneer het aantal begunstigers belangrijk is toegenomen.

Aan de Predikanten der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Daar Zijne Excellentie de Minister van Oorlog het getal veldpredikers, ingeval ons land in den oorlog betrokken mocht worden, wenscht uit te breiden, richten Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid aan Heeren Predikanten, die eventueel als veldprediker dienst zouden willen doen, het verzoek, om hunne namen zoo spoedig mogelijk aan ondergeteekende te willen opgeven.

H. BAVINCK.

Amsterdam, 14 Maart 1916.
Singel 62.

Aan andere bladen wordt vriendelijk verzocht, dit bericht over te nemen.

Gereformeerd Traktaatgen. „Filippus"

Namens het Bestuur van „F" wordt hierbij meegedeeld:

1o. dat de e.v. bestuursverg. D.V. zal gehouden worden Donderdag 30 Maart 1916. Stukken voor deze vergad. worden tot 28 Maart ingewacht bij ondergeteekende.

2o. dat de tweede Zending-1916 van traktaten aan de leden wordt verzonden door den uitgever P. Mobach te Breukelen.

J. TER BORG, *Secr.*

Woltega, 11 Maart 1916.

Classe Haarlem.

Peremptoir geëxamineerd en met algemeene stemmen toegelaten tot den dienst des Woords en der sacramenten, de candidaat A. B. W. M. Kok, beroepen predikant te Velsen.

Namens de classe
D. TIBBEN.

Haarlem 15 Maart 1916.

Buitenland.

N.-Amerika. Diakonessen.

De Presbyteriaansche kerk van N.-Amerika heeft niet alleen den strijd aangebonden tegen het modernisme, dat zich in haar boezem openbaart, maar zoekt ook de praktijk der barmhartigheid tot meerdere ontwikkeling te brengen.

Daartoe werd aan de kerkenorde de volgende bepaling toegevoegd: »Diakonessen mogen tot het ambt verkozen worden op dezelfde manier als de diakenen, en met gebed worden afgezonderd. Zij zullen onder toezicht staan van den kerkeraad en haar werk zal door dat lichaam aangewezen worden«. Deze toevoeging werd met 213 tegen 49 stemmen door de Presbyteries aangenomen.

Nader werd overeengekomen, dat diakonessen door de gemeente op eene gemeentevergadering zullen verkozen worden; dat de gemeente het aantal diakonessen op voordracht van den kerkeraad bepaalt, evenals den duur van haar dienst; dat zij op dezelfde wijze als de diakenen zullen bevestigd worden, en dat de diakonessen onder toezicht en aanwijzing van den kerkeraad behooren te arbeiden.

In de kringen der Presbyteriale kerk wordt ook ingezien, dat zij die als diakonessen willen arbeidden, voorbereiding noodig hebben. Daarom zijn op drie plaatsen opleidingsscholen voor het vrouwelijk diaconaat gesticht.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

MARTHA'S BEPROEVING.

V.

DE DAPPERE MARTHA.

De dame staat op; hoe sjovel zij gekleed is, Martha ziet, dat zij 't heel deftig doet, Met vlammende blikken zegt ze: »Je doet, wat ik je beveel. Wie vraagt naar jou meening? Kinderen hebben te zwijgen en te gehoorzamen. Ga.«

»Martha, »groet je overgrootmama en breng haar boodschap over« ziet zegt mevrouw Howard; en laat haar daarop de kamer uit, terwijl ze fluistert: »Zeg dat Mama er vooral in moet toestemmen en dat ik vanavond even bij haar kom«.

Martha weet niet of ze waakt of droomt. Thuisgekomen vindt zij haar oudera nog op dezelfde plaats terug, waar zij ze verliet. Hoe jofig ook, Martha was een echt goed verzorgster van haar moeder; daarom valt ze niet met de deur in huis; maar vraagt: »Papa ik heb een groot geheim mede te deelen, kan ik u even alleen spreken?«

Gemaakt grappig staat de heer Cumming op, buigt zeer hoffelijk voor zijn kleine meid en zegt: »Veel eer, mejuffrouw Cumming, mag ik u naar mijn kamer geleiden?«

Daar gekomen barst Martha in tranen uit. »Neen, Papa! geen gekheid. 't Is een heel ernstige, nare geschiedenis. Die oude dame is mama's grootmama en wil mij een maand meênemen. En o zij is zoo, zoo!« Weer vlocien haar tranen; haar vader begrijpt dat de kleine meid overstuur is van wat ze beleefde en hoorde in de laatste paar uur. Hij zet haar op zijn knie en helpt Martha geregeld verslag te doen van haar ontmoeting in de pastorie.

»Zal Mama niet schrikken, U weet de dokter was daar bang voor, dan kan ze weer een flauwte krijgen«.

»Ga wat bloemen en vruchten plukken liev'ling, ik zal Mama voorbereiden en je roepen, als ik klaar daarmee ben«.

Martha zit naast Peter Petersen den volgenden morgen in de koets, tegenover beider overgrootmoeder. Haar gezichtje is ernstig, zelfs droevig. Een heele maand, vier-en-twintig uur ver van Papa en Mama, met die vreemde, wonderlijke oude dame. Ze is 't niet eens, volstrekt niet eens met Peters meening, dat ze een jolige maand zullen hebben; zooals hij haar verzekerde, toen ze naar het hotel in de stad reden, waar Grootmama logeerde. Op haar smeekend vragen om toch geen grappen uit te halen en de oude dame niet te vertoornen had hij met fluiten geantwoord.

En nu is de reis begonnen, Martha heeft een gevoel, als zou ze onder haar leed bezwijken. Maar hoe was de tekst ook weer, die Mama haar van morgen driemaal had laten lezen, in plaats van de gewone bijbelles? O, ja, nu weet ze die weêr: »Werp al uw bekommering op Hem, want Hij zorgt voor u«. 1 Petr. V vs. 7. En terwijl ze haar hoofd afkeert van Peters spottende blikken, gaat er een stil gebed uit haar hart op, om kracht voor de beproeving, waarover zij bekommerd is.

Haar laatste gesprek met Papa komt Martha nu ook in de gedachten. »Hij had gezegd: God wil je beproeven, lief kind; je liefde tot Hem en voor ons moet je in staat stellen, die éene maand geheel onder vreemden te weezen, en je als een kind, dat God lief heeft en Hem vreest te gedragen«.

De tocht naar Grootmama's kasteel verschilde veel van Martha's heerlijke reis naar »Schoonoord«. De oude dame ondervroeg Martha over allerlei. Wie haar onderwijs gaf, of zij Fransch, geschiedenis, rekenen en aardrijkskunde leerde, of ze van lezen hield, en wat zij las. En zei tusschenbeide: »Zoo, op mijn woord, 't is fraai! Maar een kous stoppen en een hemsboord stikken, daar zal je wel niets van weten«.

»Grootmama, ik stik al de boorden van Papa's nieuwe hemden en mijn kousen houd ik al lang zelve heel en Mama zegt, dat ze knap gestopt zijn«.

»Maar ik heb je gezegd, dat ik niets houd van praten onder het rijden en jij doet niet anders«,

»Ik gaf u alleen antwoord op uw vragen Grootmama«, zei Martha, verbaasd over den scherpen toon, dien de oude eensklaps aansloeg.

Aan de open tafel in het hotel, waar zij aten bedankte Martha, die nooit zooveel spijzen had zien voordienen, na haar tweede gerecht. »Kind heb je genoeg gegeten? Peter eet veel meer«.

»Ja, Grootmama, thuis hebben we altijd maar één gerecht, behalve toen Mama zoo heel zwak was, die kreeg iets extra's«.

Het rijtuig weder ingestapt begon de oude dame: »Was je papa daarmeê tevreden, met één gerecht, Martha? Bij John Cumming één gerecht op tafel, 't is al te dwaas«!

»Mijn papa is niet dwaas, die is heel verstandig en goed, u kent Papa zeker niet.«

»Ja, jij houdt veel van hem, dat deed je moeder ook.«

»Mama heeft Papa nog innig lief, en ze zijn mijn beste ouders«.

Gelukkig zat Peter onder dit gesprek een poos op den bok.

De deftigheid van bedienden, kamers en spijzen, de veelheid van bloemen en vruchten, de heerlijke wandelingen in het park, gaven Martha de eerste drie dagen van haar verblijf op 't kasteel een gevoel, alsof zij haar zelve niet was. Maar daarbij voelde zij zich zeer eenzaam. Geen enkele kus gaf Grootmama haar en gedurig maakte zij bitse aanmerkingen op hetgeen Martha van haar leven in Clinton en op »Schoonoord" verhaalde in antwoord op de vragen der oude.

Den vierden dag nam Grootmama de beide kinderen mede naar de galerij, waar de portretten der voorouders hingen. »Dat is uw overgrootvader, de generaal en dat ben ik,« zeide zij.

»Onmogelijk, zoo kan u er nooit hebben uitgezien«, riep Peter.

»Waarom niet jongheer«, en dit zeggende zag zij hem met booze oogen aan.

»Wel zulke dikke wangen en zoo'n kleur en zulk mooi rood haar en . . . . .«

»U heeft nog dezelfde donkere, bijna zwarte oogen als op dit portret, Grootmama; ook uw neus is evenzoo gevormd«, zei Martha, maar u is nu tenger, zeker door uw leeftijd«.

»Zoo! jij kunt ten minste een portret vergelijken, dan toag jij leeren paardrijden.«

»Ik, Grootmama? als het u belieft niet.« voegde Martha daar in een adem bij.

»Waarom niet?«

»Ik zou bang wezen er af te vallen!«

»Ha, ha!« schaterde Peter, ik dan maar in jou plaats.«

»Ik beveel hier, met jij; Martha gaat morgen leeren rijden. Denkt er om allebei dat jullie nooit hier alleen, dat is zonder mij mooi komen, verstaan?«

»Ja, Grootmama, maar zegt U mij even, dat standbeeld van dien krijgsman is dat ook van Overgrootpapa? Ik dacht het lijkt op dat jeugdige portret.«

»Ja, ik liet het maken, toen hij uit den oorlog tegen Napoleon wederkeerde.«

De huishoudster maakte voor Martha een rijkleed, terwijl zij haar dit paste zei ze heel zachtjes »Wees maar niet bang jonggejuffrouw, de koetsier leert u en is heel voorzichtig. U lijkt sprekend op de jonge mevrouw toen die veertien jaar was«.

»Kent u mama? O! dan weet u hoe lief zij is«, zeide Martha in vervoering.

»Ja, ja, allerliefst, maar zeg het niet tegen Mevrouw, zij moet niet weten dat ik over uw Mama sprak, zij zou mij op slag wegjagen. Er is geen liever dame in heel Engeland. Ik verzorgde haar reeds in de wieg, want haar mama stierf reeds heel gauw na haar geboorte. Wees maar net zoo lief en vriendelijk als . . . . .«

Een bel klonk en de huishoudster luisterde: Dat is mijn bel; niets vertellen, lieve jongejuffrouw »Martha« — en zij gaf haar een hartelijken kus.

Die eerste kus sedert Martha „Schoonoord" vaarwel zei, deed het kind goed. Ze bleef op de plaats voor den grooten spiegel, waar zij gepast was, staan en dacht hoe heerlijk het was iemand te ontmoeten die Mama klein gekend had en haar lief had. Soms kwam de huishoudster met opzet in Martha's kamer om eventjes met haar te praten, doch bij de deur lei zij immer een vinger op haar mond.

Bleek en bevende gaat Martha om haar eerste rijles te nemen. De deftige, grijze koetsier zegt: „Wees maar niet bang, juffrouw Cumming, uwe lieve mama, de jonge mevrouw, leerde op dit zelfde paardje rijden, het is een lief, mak dier".

Martha zag hem dankbaar aan. „Hoe heerlijk dat u Mama ook kent".

„Niet tegen Mevrouw zeggen, zij zou boos weren, heet u maar uw mama?"

„Jawel, Steffenson".

„U lijkt op haar als twee droppelen water, jongejuffrouw Martha.

De rijlessen werden genotvolle uren voor de kleine meid, die slechts over haar moeder vroeg, en altijd hoorde hoe goed en lief zij was.

Op een ochtend na het ontbijt, — dat gebruikten de kinderen alleen in de kleine eetkamer, — zei de knecht dat Mevrouw hen in haar kamer wachtte om tien uur. »Wat zullen wij doen